

Meie esimesest

Tänavune näaritaat nagu oleks kuulda võtnud laste ammust soovi — tema kotist astus esimese eesti lasteoperi «Talvemuinasjutt» kõrvale ka esimene eesti lasteballett «Põhjamaa unenägu».

Tore on, et «näaritaadid» — helilooja Lydia Auster ja Leedu NSV teene-line kunstitegelane Vytautas Grivičkas — ei hakanud kingitust otsima kaugel, tegevustik võeti tänapäevast, osalisteks on samad Jürid, virved ja toomad, kes jälgivad etendust saalist. Ka fantastika, mis põimub balleti tegevustikku Jüri unenäos, saab oma alguse tänapäeva noorte unistustest.

«Põhjamaa unenäo» loojad seadsid eesmärgi näidata, et võitluses (antud juhul võitluses unenäo fantastiliste kurjade jõududega, kes kehastavad külma ja pimedust) võidab see, kel on ustavad sõbrad, kes hoolega õpib ja oma teadmisi täiendab; üksinda, ilma vajalike teadmisteta ei ole võit võimalik. Niisugune põhiidee on lasteballetiks väga hästi valitud ja annab võimalusi huvitava teose loomiseks.

* * *

«Unenäo» peategelane Jüri on poiss, kes unistab põnevatest reisidest, laeva ehitamisest, kuid raamatutarkusest suurt ei hooi. V. Grivičkas on leidnud huvitava, otse piltliku kujundi Jüri halva õppeedukuse näitamiseks, ta maadleb sõna otseses mõttes kahtede ja kolmedega. Nõrgad hinded hoiavad Jüri unenäos kinni, kui see tahab rutata appi oma isale, polaarõidude kaptenile, keda ta arvab hädaohus viibivat. Ainult siis, kui Jürile saabub abi tema õe Virve, tubli venna Tooma ja vanaisa näol, suudetakse astuda võitlusse Põhja kuningannaga, kes unenäos tahab panna Jüri isa laeva jäävaugi. Kui balleti esimene vaatus (mis on etenduse ekspositsiooniks, kus lapsed tutvuvad balleti tegelastega ja nendevaheliste suhetega) ja ka teine vaatus on allutatud põhiideele, siis kolmandas vaatuses (teises pildis) varjutab seda küllaltki pikk loomade tantsupidu (jänkud, pingviinid, kala, jääkarud, kajakad). Autorid on siin oma lõppeesmärgi kaotanud. Balleti lõpp-lahenduse on autorid andnud kergete teed minnes — lavale tuakse suur dekoratiivne raamat «Teaduses peitub jõud». Jüri aga saab kingiks mitme-suguseid õppevahendeid. Autorid nagu oleksid kahelnud oma veenmisjõus või siis vaatajate järelduste tegemise võimes ja lõpetavad balleti selgitava loo-sungiga.

Unenäomotiiv on balletikunstis väga vana võte, kuid käesoleva balleti autorid on seda kasutanud vägagi leidlikult: unenäos ei fantaseerita kokku ükskõik mida, vaid Jüri elab veel kord läbi neid sündmusi, mis juhtusid päeval, kuid nüüd on need omandanud unenäolikult fantastilise kuju. Kui päeval purustas Jüri kogemata akna palliga, siis unenäos puruneb Põhja kuninganna suur peegel; ka unenäos mängitakse malet, kuid elavate malenditega jne. Koos Jüriga tunneme me unenäos ära enamiku nendest tegelas-test, kes ümbritsesid teda päeval: nii on daami naabersuvilast muutunud Põhja kuningannaks, vanaisa heasü-damlikuks kuningaks jne.

«Põhjamaa unenäole» on põhiliselt omane loogiline ülesehitus, kuid siiski leidub ka neid detaile, mida oleks tarvis rohkemp põhjendada: esimeses vaatuses näiteks lõhub Jüri oma sõbratari Heli mängukajakat; on mõistetav, et

muusikat. Jüri tantsudes, Jüri ja Heli duettides, Daami tantsudes on muusika sisult tihe ja nõuab lastelt seepärast suurt tähelepanu. Võib isegi öelda, et paljud muusikalised numbrid võiksid esineda ka täiskasvanutele mõeldud balletis. Kas on aga vaja nii ulatuslikke (ja millega põhjendatud?) Heli ja Jüri duette. Pealegi viib nende rohkus laste tähelepanu kõrvale balleti põhieesmärgist. Siin oleks võinud olla kokkuhoidlikum.

Hea maitse ja mõõdutundega on L. Auster kasutanud meie lastemuusikale senini (kahjuks!) tundmatut kaasaag-

laste- balletist

set harmooniat ja muusikalisi väljendusvahendeid (kaasa arvatud džässmuusika Daami iseloomustamiseks esimeses vaatuses). Seda helikeele uud-sust jätkub kõigi Jüri unenäos esinevate piltide jaoks. Siit tuleneva vär-vikuse ja eredusega saavutab helilooja vajalikku kontrasti esimese vaatuse ja unenäo muusika vahel, reaalsuse ja fantastika vahel.

Kui meie heliloojate lavateostes on senini juhtmotiivistik kippunud jääma kahvatuks, siis L. Auster on suutnud luua lastele hästi meelde jäävad muusikalised kujundid Jüri isast, Jürist, Virvest, Daamist. Neid tunneme muusika järgi ära nii esimeses vaatuses kui ka unenäostseenides. Tänu juhtmotiivistikule muutub kogu muusika-line ülesehitus lastele arusaadavamaks.

Koreograafias

on V. Grivičkas andnud rea õnnestu- nud tantsu, eriti head on adagioid, nii Heli-Jüri kui ka Kuninganna-Kuu omad. Nad on arendatud loogiliselt ja sisukalt. Head on ka Virve, Heli ja Tooma variatsioonid. Mõned ansambli-tantsudest on huvitavad ja mõjuvad meeldivalt, nagu valss esimeses pildis, malemärg unenäos, tantsutund unenäos, virmaliste tants jt. Mõni-gais tantsudes aga oleks soovitatav

suurem leidlikkus: näiteks laste mängus ja tantsus kohe etenduse alguses, mis praegu on primitiivse-võitu, veelgi rohkem koomikat ja teravmeelsust võiks olla korv- ja jalgpallimängus; jänkude, karude, pingviinide, lindude ja kala tantsud võiksid olla liigutusterikkamad ning huvi-tavamad, mõne tantsu koondamine tuleb siin kindlasti kasuks. Otsustavat võitlust Jüri ja pimedusvaimu vahel tahaks näha originaalsemalt lahenda-tuna, praegu jääb ta tavaliseks trafa-retseks balletivõitluseks, mis, tõi küll, on siiski küllaltki pingeline. «Põhjamaa unenäo» koreograafias võib tähele panna teatud ebaühtlust, kõigis tantsudes pole tunda, et nad kuuluvad just spetsiaalselt lastele määratud bal-letti. Nii on ju tantsuliselt väga huvi-tav (isegi lavastuse kõige huvitavam) Põhja kuninganna adagio lahendatud hoopis teises plaanis kui kogu esimene vaatus, see pakub huvi eelkõige täis-kasvanud vaatajatele. Lõpuks läbi mõt-

lastamisele, hoiduda ühelaadsete rol- lide jagamisest. Tantsutehniliselt tuleb mõlemal saavutada veelgi suuremat täpsust liigutuste lõppudes, puhtamaid üleminekuid ühelt liigutuselt teisele. Tants saab olla veelgi reljeefsem ja skulptuursem.

Mõnus ja meelde jääv Vanaisa on Verner Hagus. Nagu varemates osa-des, nii ka seekord on rolli põhjalikult läbi mõeldud ja sisse elatud. Vanaisa jääb meelde humoorika laste sõbrana, kes pidevalt elab kaasa nende rõõmu-dele ja muredele.

Peaosalist Jüri kehastavad Uno Puusaag ja Anton Bome. Nad ületavad päris ladusalt aastate vahemaa, mis lahutab neid nende kangelase vanu-sest — mõlemad mõjuvad poistena. U. Puusaag suudab oma kangelase küllaltki usutavaks teha, kuid isegi praeguses versioonis annaks rohkem põhjendada mängukajakat purustamise lugu, tuleks paremini näidata, millised on Jüri halva meeleolu allikad, mis sunnivad sõbra solvama. Duett-tantsus on ta tähelepanelik kavalier, variatsi-oon tantsib püüdliselt. Soovitaksime ainult kõigi liigutuste lõppude täpse-mat fikseerimist. Anton Bomele, kes seni on peamiselt rühmas tantsinud, usaldati esimest korda nii ulatuslik osa, mida ta täidab püüdliselt. Kind-lasti saab ta etenduste käigus veelgi vabamaks ja julgemaks.

Lüüriliselt ja armsalt mõjub Tama-ra Koptelkov Jüri sõbratari Helina, ka Teesi Mõtusele sobib see osa. Väino Aren kaptenina, Endrik Kerge ja Ver-ner Loo Kuuna (Põhja kuninganna kavalerina) esinevad soliidset ja täien-davad ansambli.

Rühmatantsude teostusega ei saa praegu rahule jääda, häirib an-sambli tunde puudumine. Tantsi-jad ei võta ennast kokku, tantsu-liigutusi ei alustata üheaegselt, ei hoita sirgeid ridu, ei tõsteta jalgu ühekõrgusele. Eriti halb on rühma saatepartii Põhja kuninganna suure adagio ajal. Ka mujal on suuri eba-täpsusi. Näiteks jäneste tantsu lõpp-asendis pole selge, kus need käed siis õieti peavad olema, sest iga tantsijanna hoiab neid isemoodi. Parandamist va-jab rühmas esinevate tantsijate selja-hoid.

Leida Klaus

kostüümid

ei rahulda seekord täiesti: lasteriietus võiks olla palju rõõmsam ja erksam. Ebakõlana tunduvad Jüri ja Tooma trikood esimeses vaatuses. Üldse tuleks tantsutrikooide kasutamisel olla seni tagasihoidlikum, kuni varustajad puu-villtrikooide asemel hangivad mõnest elastsemast kunstkiust valmistatud. Ebaõnnestunud on jääkarude ja jän-este kostüümid.

Lavapildid

kujundas Lembit Roosa. Väga nappide vahenditega on saavutatud etendusele vajalik meeleolu. On hea, et kunstnik armastab laval õhurikkust, lava pole üle koormatud. Toredasti on leitud jääpurikad ja -pangad. Efekt on nii-võrd nauditav, et balleti teise vaatuse lavapilt saab teenitult aplause.

* * *

«Põhjamaa unenäo» etendused on siiani läinud täismajale, ja lähevad seda kahtlemata ka edaspidi. Viimast lubavad oletada noorsoole lähedane tegevustik, V. Grivičkase huvitav la-vastus ning L. Austeri õnnestunud muusika. Kuna autoritel on edaspidi kavatsus veelgi töötada teose kallal, siis on loota, et praegu balleti keeruka sündmustiku jälgimist segavad kohati-sed ebaloomulikud ja äkklised ülemine-kud ning muudki «pisivead» kaovad.

vat. Ainult siis, kui Jürile saabub abi tema õe Virve, tubli venna Tooma ja vanaisa näol, suudetakse astuda võitlusse Põhja kuningannaga, kes unenäos tahab panna Jüri isa laeva jäävaangi. Kui balleti esimene vaatus (mis on etenduse ekspositsiooniks, kus lapsed tutvuvad balleti tegelastega ja nendevaheliste suhetega) ja ka teine vaatus on allutatud põhiideele, siis kolmandas vaatuses (teises pildis) varjutab seda küllaltki pikk loomade tantsupidu (jänkud, pingviinid, kala, jääkarud, kajakad). Autorid on siin oma lõppeesmärgi kaotanud. Balleti lõpp-lahenduse on autorid andnud kerge-mat teed minnes — lavale tuuakse suur dekoratiivne raamat «Teaduses peitub jõud». Jüri aga saab kingiks mitme-suguseid õppevahendeid. Autorid nagü oleksid kahelnud oma veenmisjõus või siis vaatajate järelduste tegemise võimes ja lõpetavad balleti selgitava loo-sungiga.

Unenäomotiiv on balletikunsts väga vana võte, kuid käesoleva balleti auto-rid on seda kasutanud vägagi leidli-kult: unenäos ei fantaseerita kokku ükskõik mida, vaid Jüri elab veel kord läbi neid sündmusi, mis juhtusid päeval, kuid nüüd on need omandanud unenäolikult fantastilise kuju. Kui päeval purustas Jüri kogemata akna palliga, siis unenäos puruneb Põhja kuninganna suur peegel; ka unenäos mängitakse malet, kuid elavate malen-ditega jne. Koos Jüriga tunneme me unenäos ära enamiku nendest tegelas-test, kes ümbritsesid teda päeval: nii on daam naabersuvilast muutunud Põhja kuningannaks, vanaisa heasü-damlikuks kuningaks jne.

«Põhjamaa unenäole» on põhiliselt omane loogiline ülesehitus, kuid siiski leidub ka neid detaile, mida oleks tar-vis rohkem põhjendada: esimeses vaa-tuses näitaks lõhub Jüri oma sõbratari Heli mängukajaka; on mõistetav, et autoritel on seda kajakamotiivi unenäos hiljem tarvis, kuid stseen tuleks loogilisemalt ette valmistada. Kolman-das vaatuses ei tarvitse Toomal su-gugi raketiga ära sõita, see ei lisa eten-dusele uusi jooni, vaid pidurdab finaali tempot.

Põhja kuninganna tütar Heli on kurb: äkilise ja tasakaalutu iseloomu-ga Jüri on tema mängukanni kajaka ära lõhkunud. Tütrel rahustamiseks kutsub Põhja kuninganna jäänukud — küllap need juba aitavad õnnetu tütarlast lohutada. Nagu kuskilt muinasjutu maailmast peegelduvad puh-tad ja läbipaistvad jääkristallid — nii võrd õhuline ja kerge on muusika. Ka teise vaatuses alguses Põhja kuningan-na lossis tunneme muusikas sama sära ja külmust. Või meenutame kolmandat vaatuset, kus Põhja kuninganna püüab oma alamate ja rõõvitud päikesega neid jälitavate Põhjataadi ja laste eest põgeneda. Peab olema suurepärase or-kestritundja, oskama leida orkestri kõlakombinatsioone, eelkõige aga oma-ma fantaasiat, et ainuüksi muusika abil luua laste kujutluses Põhjamaa sellis-es muinasjutulises säras ja hiilguses. Tundub, et

muusika

loomisel on L. Auster sammunud nii kergelt kui ka rasket teed mööda. Et muusika oleks lastele täielikult mõis-tetav, on vaja kirjutada neile arusaadavas helikeeles ja vormis.

Esimese vaatuses muusika on läbi-nisti lastepärane, seal on hoogsust ja lõbusust, kuid pikapeale hakkab väsi-tama polka — Jüri unenäoni on see ainuvalitsejaks. Toimuvad ju kaks põ-hilist tegevust, laste mängimine ja pal-limäng 2/4 taktimõodus.

Balleti muusika vooruseks on L. Aus-teri püüd avardada laste muusikalist mõttemaailma. Paljudes balleti numb-rites kasutab helilooja küllaltki komp-litseeritud harmoonia ja helikeelega

lantsustika vahel. Kui meie heliloojate lavateostes on senini juhtmotiveeritistik kippunud jääma kahvatuks, siis L. Auster on suutnud luua lastele hästi meelde jäävad muusikalised kujundid Jüri isast, Jürist, Virvest, Daamist. Neid tunneme muusika järgi ära nii esimeses vaatuses kui ka unenäostseenides. Tänu juht-motiveeritistikule muutub kogu muusika-line ülesehitus lastele arusaadavamaks.

Koreograafias

on V. Grivičkas andnud rea õnnestu-nud tantsu, eriti head on adagio, nii Heli-Jüri kui ka Kuninganna-Kuu omad. Nad on arendatud loogiliselt ja sisukalt. Head on ka Virve, Heli ja Tooma variatsioonid. Mõned ansambli-tantsudest on huvitavad ja mõjuvad meeldivalt, nagu valss esimeses pildis, malemäng unenäos, tantsutund unenäos, virmaliste tants jt. Mõninga-is tantsudes aga oleks soovitatav suurem leidlikkus: näiteks laste mängus ja tantsus kohe etenduse alguses, mis praegu on primitiivse-võitu, veelgi rohkem koomikat ja te-ravmeelsust võiks olla korv- ja jalg-pallimängus; jänkude, karude, ping-viinide, lindude ja kala tantsud võik-sid olla liigutusterikkamad ning huvi-tavamad, mõne tantsu koondamine tuleb siin kindlasti kasuks. Otsustavat võitlust Jüri ja pimedusvaimu vahel tahaks näha originaalsemalt lahenda-tuna, praegu jääb ta tavaliseks trafa-retteks balletivõitluseks, mis, tõsi küll, on siiski küllaltki pingeline. «Põhjamaa unenäole» koreograafias võib tähele panna teatud ebaühtlust, kõigis tantsudes pole tunda, et nad kuuluvad just spetsiaalselt lastele määratud bal-letti. Nii on ju tantsuliselt väga huvi-tav (isegi lavastuse kõige huvitavam) Põhja kuninganna adagio lahendatud hoopis teises plaanis kui kogu esimene vaatus, see pakub huvi eelkõige täis-kasvanud vaatajatele. Lõpuni läbi mõt-lemata tundub olevat ka rekvisiitide kasutamine, ühelt poolt liialdatakse naturalistliku raamatu, laeva ja kaja-ka kasutamise, samas lähevad palli-mängud hoopis tinglikult (viimane on balleti seisukohast õigem lahendus). Muuseas tundub kajakas pigem näotu ja naturalistliku topisena kui mängu-asjana.

Vaatamata väga napile ettevalmis-tusajale suudeti välja tuua

kaks osatäitjate koosseisu.

Järjekordselt veendusime, et teatri bal-letirühmas on andekaid tantsijaid. Eel-kõige nimetagem Aime Leisi, kes on kahtlemata «Estonia» säravaima ja stabiilseima tehnikaga baleriin. Leis kehastab Virvet, kes stsenaariumi järgi on balletikooli õpilane. Sobivamat osa A. Leisile ei saagi ette kujutada, ta ei mängi laval, ta lihtsalt on väike tüd-ruk, kes pisut uhkustab oma tantsu-orskusega, kuid samas õpetab tantsu abivalmilt ka teistele. Naudingut pakub tema sädelev ja sundimatu tant-misviis, tema variatsioonides on kergust. Eike Joasoo loob sama osaga armsa tüdruku kuju, tantsutehnikas aga võiks ta end veelgi vabamana tunda.

Lavastaja on julgelt edutanud ke-vadisi Eesti Riikliku Koreograafilise Kooli lõpetajaid Juta Lehistet ja Svet-lana Balojani, kes tantsivad Daami osa (unenäos Põhja kuninganna). See on väga raske tantsupartii, kus klassi-kalise balleti vormi on täiendatud kaasaegsema joonega. Mõlemad tulevad sellega korrektselt toime. On hea, et kumbki osatäitja individualiseerib seda lavakuju, seejuures Lehiste on tera-vam, õelam; Balojan aga pehmem, kuid siiski võimukalt valitsejannalik. Kuna Juta Lehiste ka varem on me-nukalt loonud samalaadseid kujusid (Sortsitütar, Anitra, Ameeriklanna «Rigondas»), siis tuleb teatril järgne-vate osade jagamisel tublisti mõelda noore baleriini loominguulise palge ri-

samblitunde puudumine. Tantsi-jad ei võta ennast kokku, tantsu-liigutusi ei alustata üheaegselt, ei hoita sirgeid ridu, ei tõsteta jalgu ühekõrgusele. Eriti halb on rühma saatepartii Põhja kuninganna suure adagio ajal. Ka mujal on suuri eba-täpsusi. Näiteks jäneste tantsu lõpp-asendis pole selge, kus need käed siis õieti peavad olema, sest iga tantsijanna hoiab neid isemoodi. Parandamist va-jab rühmas esinevate tantsijate selja-hoid.

Leida Klaus

kostüümid

ei rahulda seekord täiesti: lasteriietus võiks olla palju rõõmsam ja erksam. Ebakõlana tunduvad Jüri ja Tooma trikood esimeses vaatuses. Üldse tuleks tantsutrikooide kasutamisel olla seni tagasihoidlikum, kuni varustajad puu-villtrikooide asemel hangivad mõnest elastsemast kunstkiust valmistatuid. Ebaõnnestunud on jääkarude ja jä-neste kostüümid.

Lavapildid

kujundas Lembit Roosa. Väga nappide vahenditega on saavutatud etendusele vajalik meeleolu. On hea, et kunstnik armastab laval õhurikkust, lava pole üle koormatud. Toredasti on leiutatud jääpurikad ja -pangad. Efekt on nii-võrd nauditav, et balleti teise vaatuse lavapilt saab teenitult aplause.

«Põhjamaa unenäole» etendused on siiani läinud täismajale, ja lähevad seda kahtlemata ka edaspidi. Viimast lubavad oletada noorsoole lähedane tegevustik, V. Grivičkase huvitav la-vastus ning L. Austeri õnnestunud muusika. Kuna autoritel on edaspidi kavatsus veelgi töötada teose kallal, siis on loota, et praegu balleti keeruka sündmustiku jälgimist segavad kohati-sed ebaloomulikud ja äkklised ülemine-kud ning muudki «pisivead» kaovad.

H. Aassalu
A. Marguste